

Evaluation of the Embodied Cognition Hypothesis in Forming the Concept of "POSSESSION" in the Language of Quran

Zahra Movazebi *

PhD Graduate Student, Department of Quran and
Hadith Sciences, Allameh Tabataba'i
University, Tehran, Iran

Ebrahim Ebrahimi

Professor, Department of Quran and Hadith Sciences,
Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Shirin Pourebrahim

Associate Professor of Linguistics Department,
Faculty of Persian Literature and Foreign
Languages, Payame Noor University, Tehran, Iran

Abstract

Body cognition is one of the theoretical frameworks in cognitive sciences based on which cognition is a physical phenomenon that is formed through the interaction between body, environment, and mind. This is associated with many abstract concepts of the Qur'an, of which "POSSESSION" is one of the most important. This research has tried to measure and evaluate the effect of body cognition on the formation of the abstract concept of "POSSESSION" in the Quran language using a descriptive-analytic approach and cognitive semantics perspective. The data examined in this study were the lexical elements related to body organs and the verbs associated with these organs which were used to refer to POSSESSION. The results of this research show that understanding the concept of OWNERSHIP and its types in the Qur'an depends on the physical experience and physical activities of the human being and that the human experiential knowledge of the

* Corresponding Author: z.movazebi66@gmail.com

How to Cite: Movazebi, Z., Ebrahimi, E., Pourebrahim, Sh. (2024). Evaluation of the Embodied Cognition Hypothesis in Forming the Concept of "POSSESSION" in the Language of Quran, *A Research Journal on Qur'anic Knowledge*, 15(57), 69-100. DOI: 10.22054/RJQK.2024.78088.2938

body parts, such as hands, feet, head, mouth and their related actions, such as: taking, making, earning, grabbing, standing and eating, is the basis of metaphorical mapping for understanding abstract concept of POSSESSION in Quran language, and can help us to better understand this concept in the Qur'an and improve our knowledge in this field.

Introduction

In cognitive semantics, understanding meaning begins with understanding the body. Thompson and Rosh (1991) reject the traditional view of cognition and define it as a bodily activity dependent on various experiences derived from the body's structure with different sensory and motor capabilities. This approach is introduced as embodied cognition, where mental processes in the brain are carried out through interaction with the body and environment, with bodily structures playing a role in their formation. This article aims to examine the conceptual structure of ownership in the language of the Quran and explain it using the hypothesis of embodied cognition. Considering the importance of conceptualizing body parts and related activities within the framework of embodiment theory in linguistics, this research addresses the following questions:

1. How is the conceptual structure of Possession in the language of the Quran explained by the hypothesis of embodied cognition?
2. Based on the hypothesis of embodied cognition, which sensory-motor domains are used in conveying the abstract concept of Possession?

Literature Review

In the field of "Ownership" has often focused on its syntactic aspects. For example, Naghzooye-Kohan and Maleki (2019) in their article "Ownership Schemas in Persian" examine the structures of predicative and nominal ownership in Persian based on Heine's cognitive model (1997). Analysis of the data shows various schemas for encoding ownership; for instance, predicative ownership is encoded using schemas like action, goal, source, equality, accompaniment, and location. In contrast, nominal ownership is encoded using schemas like location, accompaniment, additional, initial, and connective. Razavian et al. (2018) in their article "Constructing Genitive in Persian: An Analysis from the Perspective of Construction Grammar"

examine ownership from a syntactic perspective, analyzing genitive constructions, additional genitive, and specific genitive. Additionally, in the article "Possessive Propositions in Shahmirzadi Language: A Typological Study," Mostafavi and Sanaati (2018) examine possessive propositions based on a typological approach, exploring ownership across four different types. All the aforementioned studies focus on syntactic and typological analysis of possessive constructions and do not examine ownership within the framework of cognitive semantics. The article "Semantic Analysis of the Relationship of Ownership in the Holy Quran with Emphasis on the Theory of Conceptual Metaphor" by the present authors (2022) focuses on semantics, examining the concept of ownership in the Holy Quran. This article explores the social-human relationship as the basis for the formation of ownership as an abstract relationship. This article, based on another hypothesis of cognitive semantics, namely "Embodied cognition," examines the extent to which embodied cognition has been successful in conveying the abstract concept of ownership in the language of the Quran. This highlights the innovation and difference of this research from previous studies.

Methodology

This research is inherently theoretical-fundamental, of the descriptive-analytical type, and is conducted in the realm of cognitive linguistics and metaphorical explanation of concepts in the selected corpus of verses. The data collection method is through note-taking and library research. Initially, the Quranic text is reviewed, and all verses are identified and extracted using relevant keywords. The related verses are then classified based on the type of mapping between the source and target domains. In the next stage, the findings are analyzed and explained using Lakoff and Johnson's conceptual metaphor theory within the framework of cognitive linguistics.

Results

The results of this research show that understanding the concept of OWNERSHIP and its types in the Qur'an depends on the physical experience and physical activities of the human being and that the human experiential knowledge of the body parts, such as hands, feet, head, mouth and their related actions, such as: taking, making, earning, grabbing, standing and eating, is the basis of metaphorical

mapping for understanding abstract concept of POSSESSION in Quran language, and can help us to better understand this concept in the Qur'an and improve our knowledge in this field.

Conclusion

This article examines the concept of "Ownership" in the language of the Quran using the theory of embodied cognition and shows that the Quran uses human body parts and related experiences to conceptualize abstract concepts. The bodily experiences that play a role in conceptualizing ownership in the Quran are examined in four categories:

1. Head Experience: In the Quran, the head, as a metaphor for the whole body and as an organ that signifies power and control, forms the basis for the metaphor of ownership based on ownership of the head, indicating that many conceptual metaphors related to ownership are based on conceptual metonymy (part/whole, effect for cause).
2. Hand Experience: The hand in the Quran is used as a tool for grasping and dominating objects, forming the basis for metaphors of God's ownership of creatures as holding something in hand and legal ownership as holding something in hand.
3. Making Objects with Hands: Building objects is an example of direct causality, where humans change objects through direct manipulation, forming the basis for the metaphor of God's ownership of creatures as making objects.
4. Mouth and Eating Action: In the Quran, eating is used as a metaphorical basis for the ownership of others' property. This metaphor is based on the basic human need for food and the pleasurable experience of eating. The bodily experience of eating includes the actor (the eater), the acted-upon (the eaten property), and the action (the act of eating). In this process, a person consumes their own or others' property and derives pleasure and benefit from it. This process is facilitated by the organ word "Mouth" and the swallowing of food through the mouth and throat. Therefore, the mouth, as a body part, can serve as a metaphorical basis for constructing the concept of ownership over others' property. In this section of the article, in addition to the bodily experience of eating, the sensory experience of taste is also referenced and used for conceptualizing human ownership over righteous and unrighteous deeds. In this metaphor, human actions

are considered as food, and divine punishment/reward as the taste of the food. Metaphors based on these bodily experiences help in gaining a deeper understanding of abstract concepts of ownership (God). Therefore, the theory of embodied cognition can be a useful tool for forming and analyzing abstract concepts in the language of the Quran.

Keywords: Cognitive Semantics, Embodied Cognition, Conceptual Metaphor, Quran, Possession.

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن

دکتری، علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، علامه طباطبائی، تهران، ایران

زهرا مواظبی *

استاد گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، علامه طباطبائی، تهران، ایران.

ابراهیم ابراهیمی

دانشیار گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

شیرین پور ابراهیم

چکیده

شناخت بدنمند یکی از چارچوب‌های نظری در علوم شناختی است که بر اساس آن، شناخت، امری جسمانی شده است که از طریق تعامل بین بدن، محیط و ذهن شکل می‌گیرد. این مقوله با بسیاری از مفاهیم انتزاعی قرآن، که «مالکیت» یکی از مهم‌ترین آن‌ها است، در ارتباط است. در پژوهش حاضر، کوشش شده است با شیوه توصیفی-تحلیلی و با رویکرد معناشناسی شناختی، تأثیر شناخت بدنمند در شکل‌گیری مفهوم انتزاعی «مالکیت» در زبان قرآن، مورد سنجش و ارزیابی قرار گیرد. داده‌های بررسی شده در این پژوهش، عناصر واژگانی مرتبط با اعضای بدن و افعال مربوط به این اعضا است که برای اشاره به مالکیت استفاده می‌شوند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که شناخت و درک مفهوم مالکیت و انواع آن در زبان قرآن، وابسته به تجربه جسمانی و فعالیت‌های بدنی انسان است. دانش تجربی انسان از اعضای بدنش، مانند دست، پا، سر، دهان، و کنش‌های مرتبط با آن‌ها، نظیر گرفتن، ساختن، کسب کردن، به چنگ انداختن، ایستادن و خوردن، مبنای نگاشت استعاری برای شناخت مفهوم انتزاعی مالکیت بر پایه استعاره مفهومی «رابطه انتزاعی به‌مثابه رابطه عینی» در زبان قرآن است؛ که می‌تواند به درک بهتر این مفهوم در قرآن و ارتقای دانش ما در این زمینه کمک کند.

واژگان کلیدی: معناشناسی شناختی، شناخت بدنمند، استعاره مفهومی، قرآن، مالکیت.

* نویسنده مسئول: z.movazebi66@gmail.com

۱. مقدمه

در معناشناسی شناختی، درک معنا از درک بدن آغاز می‌شود. تامپسون و رُش (۱۹۹۱)، با رد نگاه سنتی به شناخت، آن را به‌عنوان یک فعالیت جسمانی تعریف می‌کنند که وابسته به تجربه‌های مختلفی است که از ساختار بدنی با قابلیت‌های حسی و حرکتی مختلف به‌دست می‌آید (Shapiro, 2011, p. 52). این رویکرد در زبان‌شناسی شناختی با عنوان «شناخت جسم آگین» (Embodied) معرفی می‌شود؛ که در آن پردازش‌های ذهنی در مغز از طریق تعامل با جسم و محیط انجام می‌شود و ساختارهای بدنی در شکل‌گیری آن‌ها نقش دارند (Ibid, 2014, p. 234). جانسون در کتاب «بدن در ذهن»، به مؤلفه «جسمانیت» که نقش مرکزی در معناداری فهم دارد، توجه کرده و اظهار می‌کند که فهم و شناخت به لحاظ انسانی جسمانی است. بر این اساس، ساختار مفهومی جسمی شده، نتیجه‌ای از تعامل جسم با محیط است (جانسون، ۱۴۰۰: ۲۷۲). در فرایند شناخت، «تجربیات جسمی منبع واژه‌سازی برای مفاهیم مرتبط با وضعیت عاطفی و روانی محسوب می‌شوند» (Sweetser, 2002, p. 28). بنا بر اصولی که لیکاف و جانسون (۱۹۹۹) در اثر خود با عنوان «ذهن بدنمند و چالش آن برای فلسفه غرب» مطرح کرده‌اند، ذهن انسان به‌طور ذاتی بدنمند است و اندیشه‌های ما بیشتر ناآگاهانه و مفاهیم انتزاعی به‌طور عمده استعاری هستند. از این رو، بدن‌مندی ذهن و معنا یکی از اصول معناشناسی شناختی است که نشان می‌دهد نظام مفهومی و زبانی انسان بر پایه بدن‌مندی فیزیکی، اجتماعی و شناختی او شکل می‌گیرد. یکی از مفاهیم انتزاعی مورد بررسی، «مالکیت» یا «نسبت تعلق» است که ارسطو در آثار خود، از جمله رساله مقولات و رساله مابعدالطبیعه، به آن اشاره کرده و با استفاده از واژه «له» به آن ارجاع داده است (پاکتچی و افراشی، ۱۳۹۹، ص ۱۲۹). در زبان قرآن، مالکیت به‌عنوان یک نوع رابطه میان مالک و مملوک در سطوح مختلفی تعریف شده و بر یک سلطه خاص از سوی مالک بر مملوک اشاره دارد (جوادی آملی، ۱۳۸۵، ج ۱، ص ۳۸۲). «این رابطه در زبان‌های مختلف در قالب رابطه تملکی، رابطه کل-جزء، در ساخت‌های مختلف (اسمی - محمولی) رمزگذاری می‌شود» (نغزگوی کهن، ۱۳۹۸، ص ۳۴؛ به نقل از مک‌گریگر،

۲۰۰۹، ص ۲). شناسایی این رابطه و رسیدن به درکی اصولی و روشمند از آن، می‌تواند از یک سو منجر به شناخت عمیق‌تر صفات افعالی خداوند که مهم‌ترین آن توحید در مالکیت است، شود و از سوی دیگر، می‌تواند در تبیین مباحث اخلاقی، حقوقی، اجتماعی و تربیتی اثرگذار باشد. در این راستا، مقاله حاضر باهدف بررسی ساختار مفهومی مالکیت در زبان قرآن و تبیین آن با فرضیه شناخت بدنمند شکل گرفته است. با توجه به اهمیت مفهوم‌سازی اندام‌واژه‌ها و فعالیت‌های مرتبط با آنها در زمینه نظریه بدنمندی در زبان‌شناسی، این تحقیق به طرح سؤالات ذیل می‌پردازد:

- ۱) ساختار مفهومی مالکیت در زبان قرآن چگونه با فرضیه شناخت بدنمند تبیین می‌شود؟
- ۲) با استناد به فرضیه شناخت بدنمند، حوزه‌های حسی - حرکتی به کاررفته در انتقال مفهوم انتزاعی مالکیت کدام‌اند؟

۲. پیشینه پژوهش

در حوزه «مالکیت»، پژوهش‌هایی به چشم می‌خورد که صرفاً به جنبه‌های دستورشناختی آن پرداخته‌اند. از جمله: نغزگوی کهن و ملکی (۱۳۹۸) در مقاله‌ای به بررسی ساختارهای مالکیت محمولی و اسمی در زبان فارسی بر اساس الگوی شناختی هاینه (۱۹۹۷) پرداخته‌اند. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که برای رمزگذاری مالکیت محمولی از طرح‌واره‌های کنش، هدف، منبع، برابری، همراهی و مکانی و برای رمزگذاری مالکیت اسمی از طرح‌واره‌های مکانی، همراهی، اضافی، ابتدایی و اتصالی استفاده می‌شود. رضویان و همکاران (۱۳۹۷) نیز در مقاله‌ای به تحلیل ساخت اضافه ملکی در زبان فارسی پرداخته‌اند. مصطفوی و صنعتی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای دیگر مالکیت در زبان شه‌میرزادی را بررسی کرده‌اند. تمامی مطالعات فوق به تحلیل دستوری و رده‌شناختی ساخت ملکی می‌پردازند و به بررسی مالکیت در چارچوب معناشناسی شناختی پرداخته‌اند. مقاله‌ای از نویسندگان حاضر (۱۴۰۱) با تمرکز بر معناشناسی، به بررسی مفهوم مالکیت در قرآن کریم می‌پردازد. مقاله حاضر بر اساس یکی دیگر از فرضیه‌های معناشناسی شناختی، یعنی «شناخت بدنمند» نوشته شده و به بررسی این موضوع می‌پردازد که شناخت بدنمند تا چه اندازه در انتقال

ارزیابی فرضیه شناخت بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۷۷

مفهوم انتزاعی مالکیت در زبان قرآن کریم موفق بوده است. توجه به این موضوع، جنبه نوآوری و تفاوت این پژوهش با مطالعات قبلی را نشان می‌دهد.

۳. روش پژوهش

پژوهش حاضر ماهیتاً نظری - بنیادی و از نوع توصیفی-تحلیلی است و در حیطه زبان‌شناسی شناختی و تبیین استعاری مفاهیم در پیکره انتخابی آیات قرآن انجام می‌شود. در ابتدا، متن قرآن بررسی و تمامی آیات با استفاده از کلیدواژه‌های مربوطه شناسایی و استخراج می‌شوند. سپس، آیات مرتبط بر اساس نوع نگاشت بین حوزه مبدأ و مقصد طبقه‌بندی می‌گردند. در مرحله بعد، نتایج بررسی‌ها با استفاده از نظریه استعاره مفهومی لیکاف و جانسون، در چارچوب زبان‌شناسی شناختی، تحلیل و تبیین می‌شوند.

۴. تحلیل حوزه مفهومی «مالکیت» در زبان قرآن بر پایه نظریه شناخت بدنمند

در زبان‌های مختلف، یکی از کاربردهای اساسی بسط استعاری، ساخت مفاهیم انتزاعی از اعضای بدن و کنش‌های مرتبط با آن است. هاینه و همکاران (Heine et al., 1991: 48) برای ساختاردهی مفاهیم انتزاعی از مفاهیم عینی‌تر، یک الگوی سلسله‌مراتبی و پیوستاری ارائه داده‌اند که در آن، مفاهیم عینی و ملموس در سمت راست و مفاهیم انتزاعی در سمت چپ قرار گرفته‌اند.

شخص ← شیء ← فعالیت (فرایند) ← فضا (مکان) ← زمان ← کیفیت

چنان‌که ملاحظه می‌شود، در الگوی بسط استعاری، حوزه مبدأ شامل اشیای عینی، فرایندها و مکان‌ها است که عباراتی با بسامد وقوع بالا را در بر می‌گیرد. این عبارات شامل اعضای بدن، افعال مرتبط با فرایندهای فیزیکی مانند گرفتن و نشستن و افعال مرتبط با فعالیت‌های اصلی انسان همچون ساختن، داشتن و گفتن می‌شوند (راسخ‌مهند، ۱۳۹۴، ص ۱۹۰). این اعضا نمایانگر عملکردهای حسی و تجربی انسان در مواجهه با جهان خارجی هستند و به دلیل مبنای تجربی‌شان، می‌توانند در جایگاه حوزه مبدأ برای ساخت مفاهیم انتزاعی در

حوزه مقصد عمل کنند. بدین ترتیب، جسمی‌شدگی نقش مهمی در منسجم کردن و نظام‌مندی مفاهیم در حوزه‌های مفهومی متفاوت دارد. نکته قابل توجه در این مفهوم‌سازی این است که کل شخص به‌عنوان حوزه مبدأ به کار نمی‌رود؛ بلکه تنها اعضای بدن او به‌عنوان حوزه مبدأ مورد استفاده قرار می‌گیرد (Kövecses, 2010, p. 157). با توجه به اینکه انسان اولین تجربه‌گر اعضای بدن خود است و بر اساس رابطه این اعضا با محیط خارجی به ادراکی که حاصل این تعامل است، دست می‌یابد (جانسون، ۱۹۸۷: xix). هم‌راستا با نظر جانسون، تمام تجربیاتی که انسان از رهگذر حضور بدن فیزیکی‌اش در جهان خارج، در قالب الگوهای پویا و تکرار شونده به دست می‌آورد و از رهگذر عملکرد ذهن منجر به مفهوم‌سازی می‌شود، در زبان بازنمود پیدا می‌کند (افراشی، ۱۳۹۵، ص ۳۲). مالکیت یک مفهوم انتزاعی است که بالقوه می‌تواند توسط حوزه‌های عینی مختلف مفهوم‌سازی شود. این فرایند نگاشت از حوزه عینی به حوزه انتزاعی، در به وجود آمدن مفهوم انتزاعی مالکیت از رهگذر بسط استعاری نقش مهمی ایفا می‌کند؛ زیرا واژگان اعضای بدن و کنش‌های مرتبط با آن‌ها در مفهوم‌سازی استعاری به مفهوم مالکیت تعمیم می‌یابند. در ادامه، به ذکر مواردی از بسط استعاری اعضای بدن به مفهوم انتزاعی مالکیت در زبان قرآن می‌پردازیم:

۴-۱. حوزه مبدأ: اعضای بدن انسان

۴-۱-۱. تجربه بدنی «سر» و ارتباط آن با شکل‌گیری مفهوم مالکیت انسان بر

اصل سرمایه

انسان تعلق یک شیء به خود را گاهی در رابطه با پیکر و جسم خود تصور می‌کند و این امر نشان می‌دهد که آن شیء متعلق به آن فرد است؛ مانند اینکه گفته شود «دست من». در زبان قرآن، از رابطه عینی میان انسان و جسم او برای انتقال مفهوم مالکیت بر اصل سرمایه و سود حاصل از آن استفاده شده است. این ارتباط استعاری در عبارت زبانی ﴿... فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ...﴾ (بقره، ۲۷۹) با بسط اندام‌واژه «سر» که یکی از اعضای اصلی بدن است، به

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۷۹

مفهوم «مالکیت بر سرمایه» ایجاد شده است. نمونه‌هایی از این دست نشان می‌دهد که درک انسان از بدن فیزیکی‌اش حتی در لایه‌های روساختی، مبنای انتقال و درک معنا قلمداد می‌شود (افراشی، ۱۳۹۵، ص ۳۳) عبارت «رأس المال» به معنای «اصل مال» به کار رفته است که معادل آن در زبان فارسی «سرمایه» است. برخی از جمله مصطفوی، این مفهوم را به مطلق اموال و دارایی‌ها باز می‌گردانند (مصطفوی، ۱۴۳۰، ج ۴، ص ۹).

آیه مورد بحث با به کار بردن کلمه «بِحَرْبٍ» به صورت نکره، نشان می‌دهد که حکومت اسلامی می‌تواند با استفاده از توانایی‌های خود جلوی رباخواری را بگیرد. در ادامه، آیه می‌افزاید: «و اگر توبه کنید، سرمایه‌هایتان از آن شماست، نه ستم می‌کنید و نه ستم بر شما می‌شود»؛ یعنی اگر توبه کنید و از رباخواری دست بردارید، حق دارید سرمایه‌های اصلی خود را که در دست مردم دارید (به استثنای سود) از آن‌ها جمع‌آوری کنید (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۲، ص ۳۷۶). این تفسیر نشان می‌دهد که آیه مورد نظر، جواز و مشروعیت مالکیت خصوصی و الغای مالکیت رباخواران در بهره‌مندی از سود ربا را تأیید می‌کند و نشان می‌دهد که ملکیت رباخوار نسبت به اصل مال امضا شده است (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۱۴۹).

تحلیل شناختی: متناسب با داده‌های تفسیری و لغوی، می‌توان گفت واژه «رأس» در معنای اولیه و اصلی خود به معنای «سر» که عضوی از بدن و عینی‌ترین حوزه مفهومی انسان است، به کار رفته است؛ در حالی که در کاربرد ثانویه، به مفهوم انتزاعی «اصل مال» و «اصل سرمایه» توسعه یافته است. به نظر می‌رسد در اینجا شناخت بدنمند، مبنای شکل‌گیری طرح‌واره (جزء/کل) است. این طرح‌واره مبنای شکل‌گیری استعاره‌های مفهومی نظیر «مالکیت انسان بر سرمایه‌اش به مثابه مالکیت انسان بر اعضای بدنش»، «عنصر اصلی یک چیز/پدیده به مثابه سر آن چیز/پدیده»، «املاک به مثابه بدن» و «اصل سرمایه به مثابه سر» قرار گرفته است. نگاشت حاصل از فرایند بسط استعاری از حوزه عینی «سر»، به عنوان عضوی از بدن انسان، به حوزه انتزاعی «اموال و سرمایه»، استعاره «نسبت سرمایه اصلی به کل اموال نسبت سر به کل بدن است» را به وجود آورده است. این استعاره، درک مفهوم انتزاعی

«مالکیت بر اصل مال» یا «مالکیت خصوصی» را فراهم ساخته است. این درک پذیری با استفاده از تجربیات ما از این ویژگی شکل می‌گیرد که سر، به‌عنوان عضو اصلی و حیاتی بدن، در بالاترین مکان جسم فیزیکی انسان قرار دارد و نقش حیاتی در زندگی او ایفا می‌کند. بر این اساس، درمی‌یابیم که چگونه عضو بدن «سر» در جایگاه حوزه مبدأ و کاربرد استعاری آن در این عبارت، به ایجاد معنای «مالکیت بر اصل مال و سرمایه» منجر شده است. مفهوم «مالکیت بر مال» که با استفاده از پیش‌اضافه «از» به‌علاوه «آن» و رمزگذاری با «لام اختصاص» و ضمیر «کُم» بیان شده است، در ترجمه به‌صورت ساخت اسمی با کسره اضافه همچون «سرمایه‌های شما» و «اموال شما» نیز بازنمایی می‌شود.

۲-۱-۴. تجربه بدنی «دست» و ارتباط آن با شکل‌گیری مفهوم مالکیت خدا

بر مخلوقات

مالکیت خدا بر مخلوقاتش به‌مثابه گرفتن شیء در دست

تجربه بدنی دست و کارهایی که با آن انجام می‌دهیم، یکی از تجارب مهم بدنی در قرآن است که مبنای فهم حوزه‌های انتزاعی قرار می‌گیرد. این تجربه بسیار بنیادین است و به کمک آن می‌توان حقایق مرتبط با آیات را درک و بیان کرد (قائمی‌نیا، ۱۳۹۹، ص ۲۷۷-۲۷۸). در این زمینه، کاربردهای زیر در زبان قرآن مشهود است و از آن‌ها برای درک

حوزه انتزاعی «مالکیت خداوند بر هستی» استفاده شده است:

﴿فَسُبْحَانَ الَّذِي يَدَبُ مَلَكَوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ (یس: ۸۳).

﴿تَبَارَكَ الَّذِي يَدَبُ الْمُلْكَ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (ملک/۱).

﴿قُلْ مَنْ يَدَبُ مَلَكَوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

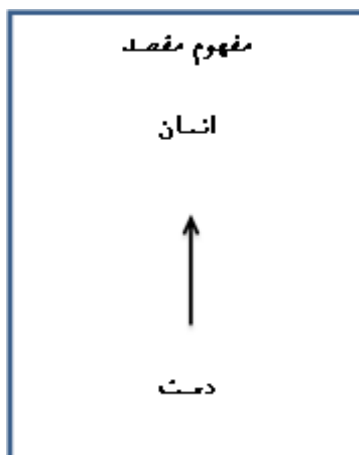
(مؤمن: ۸۸).

آیات مورد بحث به مسئله مهم مالکیت و حاکمیت خداوند اشاره می‌کنند. واژه «ملکوت» از ریشه «مُلک» و بر وزن «حُکم»، به معنی حکومت و مالکیت است. این معنا نشان‌دهنده آن است که حاکمیت و مالکیت بی‌قید و شرط هر چیزی در دست قدرت

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۸۱

خداوند است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۱۸، ص ۴۷۳)، زیرا او مالک همه چیز است و به مقتضای مشیت و حکمت خود در هر چیزی تصرف می‌کند (زمخشری، ۱۴۰۷، ج ۴، ص ۳۲؛ طبرسی، ۱۴۱۲، ج ۳، ص ۴۰۰، ذیل سوره یس، آیه ۸۳). واژه «ید» در کاربرد اولیه و اصلی به معنی «دست» و عضوی از بدن است، اما در کاربرد استعاری برای معانی قدرت، زمامداری، حکومت و تسلط استفاده می‌شود (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۱۹، ص ۲۳۸؛ همان: ج ۴، ص ۴۵۰). «بودن ملکوت هر چیز به دست خدا» یک کنایه استعاری است که نشان می‌دهد ایجاد هر موجودی که بتوان بر آن عنوان «شیء» (چیز) نهاد، به خداوند اختصاص دارد (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۵، ص ۸۴). این آیات به صورت کنایه‌ای، بیانگر کمال تسلط خداوند بر مُلک هستند تا نشان دهند مُلک مانند شیئی در دست خداوند است و او به هر شکلی که بخواهد در آن تصرف می‌کند؛ همان‌طور که یک انسان نیرومند، موم را در دست خود به هر شکلی درمی‌آورد و می‌چرخاند (همان، ج ۱۹، ص ۵۸۴).

به لحاظ شناختی، بنیان استعاری این آیات بر مجاز مفهومی استوار است. به این ترتیب که از مجاز «جز به جای کل» برای بیان رابطه بین «دست» و «کل بدن» استفاده شده است. در اینجا، «دست» که عضوی از بدن انسان است، برای مفهوم‌سازی کل انسان به کار رفته است. به بیان دیگر، «دست» و «انسان» هر دو در یک حوزه قرار دارند و «دست» به عنوان نمادی برای ارجاع به مفهوم انتزاعی «انسان» به کار گرفته شده است. در زبان قرآن، ارتباط مجازی میان «دست» و «انسان» و همچنین کنشی که با دست انجام می‌شود؛ یعنی «گرفتن شیء در دست»، به شکل استعاری برای خداوند استفاده می‌شود تا از این طریق مالکیت، اقتدار و کنترل خداوند بر عالم هستی را نشان دهد. این ارتباط مجازی میان «دست» و «انسان» را می‌توان به شکل زیر ترسیم کرد:

ارتباط مجازی دست و انسان (رابطه جزء و کل)

این ارتباط مجازی، بنیان استعاره «خدا به مثابه انسان است» را شکل می‌دهد. بر اساس این صورت‌بندی، استعاره‌های مفهومی نظیر «خداوند، دست دارد»، «خدا، چیزی در دست دارد»، «خدا، مالک است» و «مالکیت بر چیزی به مثابه در دست داشتن آن شیء است» تحقق یافته‌اند.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، در فرایند مفهوم‌سازی «مالکیت خداوند بر هستی»، با تجربیات پایه‌ای نظیر شناخت انسان از اعضای بدن خود و کنش‌هایی که انجام می‌دهد؛ مانند «گرفتن شیئی در دست»، روبرو هستیم. این تجربه‌ها مفهوم «کنترل» را در خود دارند و از عمل «نگه‌داشتن چیزی در دست» برای انتقال این مفهوم استفاده می‌کنند. شباهت تجربی که بین «دست» و «داشتن شیء در دست» ادراک می‌شود، به درک‌پذیری مفهوم انتزاعی «مالکیت خداوند» کمک می‌کند؛ این مالکیت، مالکیت حقیقی است. استعاره مذکور که محصول انطباق بین حوزه‌ای «مالکیت» و «در دست داشتن» است، نشان می‌دهد که در نگاه شناختی، بین گرفتن چیزی در دست و مالکیت آن، هم‌وقوعی تجربی وجود دارد. به این معنا که وقتی چیزی را در دست می‌گیریم، احساس مالکیت نسبت به آن پیدا می‌کنیم. از این رو، می‌توان گفت استعاره‌ها بنیانی جسمانی دارند. همان‌طور که در آیات مورد بحث، عضو پر کاربرد «دست» که نقشی حیاتی در زندگی انسان دارد، به عنوان مبدأ و

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۸۳

منشأ این استعاره مفهومی به کار رفته است و بنیان جسمانی در این استعاره، به‌طور محسوس و ملموس قابل‌درک است.

در ادامه، به یکی از حوزه‌های عینی که با تجارب پایه انسانی مرتبط است، یعنی کنش‌هایی که انسان انجام می‌دهد، می‌پردازیم. کنش به مفهوم مالکیت محمولی اشاره دارد و منشأ شکل‌گیری مالکیت تعلق است. ساختار این نوع مالکیت شامل سه جزء اصلی است: کنشگر، کنش‌پذیر و کنش (نغزگوی کهن، ۱۳۹۸، ص ۳۸). در قرآن، خداوند برای توصیف و تبیین عبارات زبانی مربوط به تملک، از افعال کنشی مانند «گرفتن»، «ساختن»، «کسب کردن»، «به چنگ‌انداختن» و «خوردن و تصرف کردن» استفاده کرده است. این افعال، به‌طور مستقیم با تجارب انسانی پیوند خورده و به ما کمک می‌کنند تا مفهوم انتزاعی مالکیت را درک کنیم.

۱-۲-۱-۴. تجربه بدنی «دست» و ارتباط آن با شکل‌گیری مفهوم مالکیت حقوقی

در رابطه با اشیاء و کالاها، مشخص‌ترین نشانه تعلق شیء به فرد، حضور آن شیء در دست مالک است؛ مفهومی که در فقه به «قاعدهٔ ید» معروف است. این قاعده به معنای حکم به مالکیت فرد به دلیل تسلط و استیلا یا بر یک شیء است، به‌طوری که آن شیء تحت اختیار او باشد و بتواند هر نوع تصرف و تغییری در آن ایجاد کند (محقق داماد، ۱۴۰۶، ج ۱، ص ۲۷). قرآن از این رابطهٔ عینی فرد با اشیاء استفاده کرده تا مالکیت را در مفهوم حقوقی آن و در قالب یک رابطهٔ انتزاعی، به رابطهٔ میان یک انسان و انسان دیگر تعمیم دهد. در این ساختار، مفهوم انتزاعی مالکیت بر انسان، با استفاده از حوزهٔ مبدأ «دست» و کنش‌های مرتبط با آن، شکل گرفته است. این فرافکنی استعاری در آیاتی مانند: ﴿إِنَّا عَلَىٰ أَرْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ﴾ (مؤمنون/۶)؛ ﴿هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ...﴾ (روم/۲۸)؛ ﴿وَخُذُوهُمْ وَاحْضُرُوهُمْ...﴾ (توبه/۵)؛ ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى...﴾ (انفال: ۷۰)؛ قابل مشاهده است.

واژه «ملکت» از ریشهٔ «مَلَكَ»، بنا بر گفته صاحب «مقایس»، در اصل به معنای «قدرت و تسلط بر چیزی» اشاره دارد. از آنجا که انسان بر اشیای تحت تملک خود تسلط و

قدرت دارد، این واژه معنای «مالکیت» به خود گرفته است (ابن فارس، ۱۴۰۴، ج ۵، صص ۳۵۱-۳۵۲). همچنین، واژه «یمین» به معنای «دست راست» است (فراهیدی، ۱۴۰۹، ج ۸، ص ۳۸۷). به گفتهٔ راغب، ترکیب «ملک یمین» به معنای «در دست من» (فی یدی) رساتر و مؤثرتر است (راغب، ۱۴۱۲، صص ۸۹۴-۸۹۳). بر این اساس، آیات مذکور، مفهوم سلطهٔ فاتح بر اسیر را با استفاده از حوزهٔ مبدأ «رابطه انسان با اشیا» و «داشتن شیء در دست» مفهوم‌سازی می‌کنند. عبارات زبانی استعاری مانند «فی ایدیکم من الأُسرى» و «ما ملکتمُ ایمانکم»، مفهوم مالکیت انسان بر انسان دیگر را از طریق دست و کنش‌های مرتبط با آن، همچون گرفتن شیء در دست، به تصویر می‌کشند. این تعابیر، به‌ویژه اشاره به اسیر به‌عنوان آنچه «در دستان شماست»، بر تسلط کامل فرد بر برده خود تأکید دارند، زیرا برده همچون شیء‌ای در دست انسان است که او می‌تواند به هر سمت بخواهد آن را بچرخاند (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۹، ص ۱۸۱).

تمامی این آیات به مفهوم «تسلط» و «مالکیت» اشاره دارند و از مفهوم «نگه‌داشتن چیزی در دست» برای بیان آن استفاده کرده‌اند. آن‌ها به استعاره مفهومی «تسلط/مالکیت، نگه‌داشتن (چیزی در دست) است» متکی هستند که در آن «انسان» به‌مثابهٔ شیئی است که می‌توان آن را در دست گرفت و بر آن مسلط شد؛ بنابراین، توانایی یا امکان دستکاری بلافصل یک شیء، اساس این استعاره است که بر مبنای آن، ادراک مفهوم انتزاعی «مالکیت» و «سلطه» ممکن شده است. در این مفهوم‌سازی، برجستگی مفهوم «کنترل» و «سلطه» در حوزهٔ مالکیت بر پایهٔ دست و کنش «گرفتن»، آشکار می‌شود.

۲-۱-۲-۲. تجربه ساختن اشیاء با دست و ارتباط آن با شکل‌گیری مفهوم مالکیت

حقیقی خداوند بر مخلوقات

مالکیت خداوند بر مخلوقاتش به‌مثابه ساختن شیء

علیت یکی از بنیادی‌ترین روابطی است که بشر بر اساس آن در زندگی روزمره می‌اندیشد و به کمک آن بسیاری از پدیده‌ها را درک می‌کند (قائم‌نیا، ۱۳۹۹، ص ۳۶۷). از جمله کنش‌های مرتبط با دست، فعل انسانی «ساختن» است. ساختن یک شیء نمونه‌ای از علیت

مستقیم است که دستکاری مستقیم پیش‌نمونه را با همه ویژگی‌های آن در بر می‌گیرد. برای مثال، زمانی که هواپیمای کاغذی می‌سازیم، چراغ اتاق را خاموش یا روشن می‌کنیم و یا دکمه‌های لباس خود را می‌بندیم، اشیا را به نحوی دستکاری می‌کنیم که این دستکاری منجر به تغییر و تحول در شیء می‌شود (لیکاف و جانسون، ۱۳۹۷، ص ۱۱۹-۱۲۱). این کنش تجربی، مبنای ساخت مفهوم انتزاعی مالکیت خداوند بر مخلوقات قرار گرفته و استعاره «مالکیت خداوند بر مخلوقات به‌مثابه ساختن یک شیء» بازتاب تجربه دستکاری مستقیم اشیا است که از طریق رابطه علی صورت‌بندی شده و قابل‌درک می‌گردد. این فرایند به‌وضوح در آیه زیر مشهود است:

﴿وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ...﴾ (الرحمن / ۲۴)

کلمه «جواری» جمع «جاریه» به معنای کشتی است و کلمه «منشآت» اسم مفعول از ماده «إنشاء» به معنای احداث و ایجاد است (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۹، ص ۱۶۷) که به‌علت در معنای «دستکاری مستقیم اشیا» اشاره می‌کند. تأمل در این آیه، ویژگی دیگری از استعاره مفهومی را برای ما آشکار می‌سازد: خلق معنای جدید، معنایی که از رو‌ساخت نمی‌توان به‌دست آورد و آن نعمت و رحمت الهی است. به‌عبارت‌دیگر، خداوند مالکیت خود نسبت به کشتی‌ها را در سیاق نعمت‌هایی برای بشر بیان می‌کند و استفاده از آن‌ها را در اختیار بشر قرار داده است (قائمی‌نیا، ۱۳۹۰، ص ۵۵۰). در اینجا، باوجود تعبیر از عمل ساختن کشتی توسط انسان، خداوند مالکیت این کشتی را به خود نسبت داده و فرموده است: «وَلَهُ» (از آن خدا است...) (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۲۳، ص ۱۲۹). در نتیجه پیوند استعاری میان ساختن شیء و «مالکیت خدا بر مخلوقات»، استعاره مفهومی «مالکیت خداوند بر مخلوقات به‌مثابه ساختن شیء» شکل می‌گیرد. این شباهت ادراکی بین تجربه دستکاری اشیا و تجربه مالکیت خداوند بر مخلوقاتش که از تجربه اول شکل گرفته است، بر بنیان زیستی رابطه انسان با اشیا قرار دارد؛ زیرا در مالکیت، نیز رابطه‌ای میان انسان و شیء برقرار است و نوعی هم‌وقوعی تجربی و زیستی میان انسان و آنچه ساخته یا حیازت می‌کند، برقرار می‌شود. به‌عنوان‌مثال، شخصی که زمینی را می‌کارد (زنده کردن زمین) یا

اثری را خلق می‌کند، مالک آن می‌شود. وجه تناظر موجود میان حوزه مبدأ علیت فیزیکی و حوزه مقصد (علیت انتزاعی) در مالکیت خداوند بر کشتی‌ها «دستکاری مستقیم» است که از طریق استعاره «علیت به‌مثابه دستکاری مستقیم شیء» بسط یافته است. در این استعاره، نگاشت‌های زیر قابل دستیابی است:

وضعیت کنش است: (ساختن شیء)، مالک شدن به‌مثابه ساختن شیء است: خداوند، مانند انسانی که شیء را می‌سازد، مالک مخلوقاتش است. خدا/ مالک به‌مثابه سازنده کشتی است: خداوند، مانند انسانی که کشتی را می‌سازد، مالک مخلوقاتش است. کشتی شیء قابل تملک، شیء ساخته شده است: مخلوقات خداوند، مانند کشتی، اشیاء قابل تملک هستند که توسط خداوند ساخته شده‌اند.

۳-۲-۱-۴. مالکیت انسان بر دسترنج خود به‌مثابه کار و فعالیت جسمانی

در مفهوم مالکیت، جواز هر گونه تصرف فقط زمانی مطرح می‌شود که به رابطه مالکیت اشاره گردد. به این معنا که طبق این قرارداد اجتماعی، عقلانیت جمعی مجوز تصرف را به یک فرد می‌دهد و تصرف دیگران را غیرمجاز می‌شمارد. از سوی دیگر، برای بستن قرارداد اجتماعی، مانند مالکیت، باید یک معیار مشخص وجود داشته باشد. معیار اصلی در این رابطه «کار» است؛ این رابطه تکوینی است که سرآغاز انتزاع رابطه اعتباری مالکیت را برای عقلانیت جمعی تشکیل می‌دهد (هادوی‌نیا، ۱۳۹۲، ص ۱۳۲). این نوع مالکیت در آیات زیر قابل مشاهده است:

{ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَ عَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ... } (بقره/ ۲۸۶)؛
 { ... لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ } (نساء: ۳۲).

به گفته راغب، «اكتساب» در به‌دست آوردن فایده‌ای به کار می‌رود که انسان خودش از آن استفاده کند، درحالی که معنای کلمه «کسب» گسترده‌تر است و هم فایده‌ای را که خود انسان می‌برد و هم آنچه را برای دیگران به دست می‌آورد، شامل می‌شود (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ج ۱، ص ۷۰۹). برخی مانند مصطفوی، «اكتساب» را به معنای تحصیل خاص یک شیء با اختیار و قصد خاص در نظر می‌گیرند، درحالی که «کسب» به معنای

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۸۷

تحصیل مطلق یک شیء است (مصطفوی، ۱۴۳۰، ج ۱۰، ص ۵۹). مفسرانی چون جوادی آملی به نقل از نظام نیشابوری، «اکتساب» در باب افتعال را به معنای تصرف دانسته و تصرف را کوشش برای تأثیرگذاری بر شیء، مبالغه و چاره‌اندیشی در آن می‌دانند. او در بیان فرق «کَسَبَ» و «اِکْتَسَبَ» گفته است: اکتساب، تحصیل خاص شیء است، ولی کسب، تحصیل مطلق شیء (جوادی آملی، ۱۳۸۵، ص ۱۲؛ به نقل از نظام نیشابوری، ص ۵۸). برخی دامنه این مفهوم را عام‌تر دانسته و گفته‌اند که این مفهوم در معنای تحصیل کردن و به‌دست آوردن گستره وسیعی دارد و هم کوشش‌های اختیاری را شامل می‌شود؛ نظیر اکتساب از راه صنعت یا حرفه و هم آنچه را انسان به وسیله ویژگی‌های طبیعی خود به‌دست می‌آورد، مانند مرد بودن مرد و زن بودن زن (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۳، ص ۳۶۴؛ طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۴، ص ۵۳۴؛ طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۳، ص ۶۴). چنان‌که زمخشری نیز نصیبی که برای هر یک از زن و مرد بر اساس مصالحشان در نظر گرفته شده را کسب نامیده است (زمخشری، ۱۴۰۷، ج ۱، ص ۵۰۴؛ طبرسی، ۱۳۷۵، ج ۱، ص ۵۹۰، ذیل آیه شریفه نساء/۳۲). بر اساس دیدگاه‌های لغوی و تفسیری، انسان نسبت به عقل، فکر، اراده، عضلات و اعمال خود مالکیت تکوینی دارد و هر آنچه از این طریق به‌دست می‌آورد به او تعلق دارد؛ بنابراین، سود و زیان آن نیز به او تعلق خواهد داشت (ر.ک: انعام/۳).

در تحلیل شناختی آیات فوق، می‌توان گفت که زیربنای استعاره مفهومی در عبارات استعاری زبانی مورد بحث را مجاز مفهومی «معلول به‌جای علت» شکل می‌دهد. در اینجا با مجاز «معلول» یا «اثر به‌جای علت» مواجهیم. به این معنا که مالکیت اثر تلاش و معلول، «کار» است. به بیان دیگر، مالکیت به علت فعالیت تعلق دارد و علت پیدایش یک رویداد از یک حالت است؛ یک حالت ذهنی علت یک کنش یا رویداد است. به این معنا، کار نه تنها یک عمل فیزیکی بلکه یک فرایند ذهنی است که منجر به ایجاد مالکیت می‌شود؛ بنابراین، در این مجاز مفهومی، نگاشت استعاری میان حوزه مبدأ «کار و فعالیت بدنی» و حوزه مقصد «مالکیت بر دسترنج» برقرار شده و استعاره مفهومی «مالکیت بر دسترنج، کار و فعالیت است» محقق می‌شود که خود مورد خاصی از استعاره عام‌تر «وضعیت فعالیت است»

می‌باشد. در اینجا، با بسط استعاری عمل یا وضعیت به کیفیت مواجه هستیم؛ به عبارت دیگر، عنصری از حوزه فعالیت بسط استعاری پیدا کرده و حوزه کیفیت که انتزاعی‌تر است را نشان می‌دهد. مبتنی بر این بسط استعاری، می‌توان استعاره مفهومی «مالکیت بر دسترنج به مثابه فعالیت است» و «مالک چیزی شدن تلاش برای به دست آوردن آن چیز است» را مشاهده کرد که در آن، مفهوم انتزاعی «مالکیت» با حوزه مفهومی «فعالیت»؛ یعنی آنچه انسان انجام می‌دهد، در قالب فعل کنشی «اکتساب»، مفهوم‌سازی شده است. در این مفهوم‌سازی، مفهوم «حق» در حوزه مفهومی مالکیت، بر مبنای حوزه عینی کار و فعالیت برجسته می‌شود. نکته قابل توجه این است که بسط استعاری از فعالیت به وضعیت، نشان‌دهنده نگاه ما به کار و تمایل به اندازه‌گیری و پایان هدفمند آن است. این دیدگاه، کار را به عنوان فعالیتی هدفمند و ماده‌ای انتزاعی می‌بیند که می‌توان آن را اندازه‌گیری کرد، برای آن ارزش تعیین نمود و به پایان رساند. عبارت‌هایی مانند «کار او محصول تلاش اوست» و «اگر تلاش کنی به دست می‌آوری» بازتاب همین استعاره هستند.

۴-۲-۱-۴. مالکیت بر چیزی به مثابه به چنگ آوردن شیء

در برخی آیات، مفهوم انتزاعی «مالکیت/داشتن» با استفاده از سازوکار تجربه زیستی و غریزی انسان‌ها، مانند «گرفتن چیزی با زور و اجبار» و یا «به چنگ آوردن چیز»، سازمان‌دهی ذهنی شده است. در شواهد قرآنی زیر، این نوع مفهوم‌سازی قابل مشاهده است:

﴿أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينٍ... كَانُوا رِءَاءَهُمْ مَلِكًا يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا﴾ (کهف/۷۹)؛
 ﴿وَمَعَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ (فتح/۱۹)؛ ﴿وَعَدَّكُمْ اللَّهُ مَعَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا...﴾ (فتح/۲۰).

سیاق آیه مذکور (سوره کهف، آیه ۷۹) به مصاحبت بین موسی و خضر و تأویل اعمال خضر در طول این مصاحبت مربوط می‌شود که شامل اقداماتی از قبیل نجات یک کشتی از چنگال یک پادشاه غاصب و حفظ منافع گروهی مستمند است (ر.ک: مکارم، ۱۳۷۱، ج ۱۲، ص ۵۰۱). واژه «أخذ» در اینجا به معنای گرفتن به دست و به چنگ انداختن

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۸۹

و همچنین به معنای حیازت کردن و اختصاص دادن چیزی به خود و تصرف کردن به کار رفته است (ابن فارس، ۱۴۰۴، ج ۱، ص ۶۸؛ راغب، ۱۳۷۴، ج ۱، ص ۱۵۷؛ مصطفوی، ۱۴۳۰، ج ۱، ص ۴۷). در آیات مورد بحث، به مفهوم مالکیت محمولی اشاره شده است که شامل سه سازه می‌شود: کنشگر (مسلمانان / پادشاه)، کنش‌پذیر (غنائم جنگی یا کشتی) و عمل یا کنش (فعل گرفتن با دست). در این نوع مالکیت، شیء مملوک (غنائم جنگی یا کشتی) به دلیل اهمیتی که برای افراد یا جامعه یهود دارد، برجسته می‌شود (ر.ک: مکارم، ۱۳۷۱، ج ۲، ص ۶۸؛ همو، ج ۱۲، ص ۵۰۱). ساختار این نوع مالکیت بر پایه تجربه‌های زیستی و فطری، قدرت و تصرف و نیازهای انسانی از یک سو و سودبخشی موجودات از سوی دیگر است که مفهوم انتزاعی رابطه و علاقه مالکیت را تداعی می‌کند (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۷۶). شواهدی بر این حقیقت، مشاهده اطفالی است که بر سر دستاوردهای خود، مانند خوراکی‌ها یا اسباب‌بازی‌ها، با یکدیگر مشاجره می‌کنند و می‌گویند: «این مال من است». بر اساس این ساخت، استعاره مفهومی «مالک چیزی شدن به‌مثابه به چنگ آوردن آن چیز» شکل می‌گیرد که در زیر استعاره عام «وضعیت کنش است» قرار دارد. در این استعاره، نگاشت از حوزه مبدأ «به چنگ آوردن» که یک فعل کنشی ملموس است، به حوزه مقصد مالکیت که امری انتزاعی است، اشاره دارد. متناظر با استعاره «مالک شدن چیزی به‌مثابه به چنگ آوردن آن چیز»، نام‌نگاشت‌های: «مالکان به‌مثابه به چنگ آوردندگان» و «غنائم به‌مثابه اشیاء به چنگ آورده‌شده» قابل دریافت است.

۳-۱-۴. تجربه بدنی «پا / ایستادن» و ارتباط آن با شکل‌گیری مفهوم مالکیت

خداوند

«ایستادن» عملی است که در وضعیت عمودی و به‌وسیله پا انجام می‌گیرد و ناظر به موقعیت جغرافیایی جسم انسان است. قرآن از این تجربه بدنی برای مفهوم‌سازی مالکیت خداوند بر تمام هستی بهره‌جسته است که با کلمه «قیوم» در آیه ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ... لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ...﴾ (بقره: ۲۵۵)، به آن اشاره شده است. «قیوم» بر وزن «فیعول» و «قیام» بر وزن «فیعال»، صفتی است که بر مبالغه دلالت دارد (طباطبایی،

۱۳۷۴، ج ۲، ص ۵۰۴). خداوند قائم علی شیء است (ابن منظور، ۱۴۱۴، ج ۱۲، ص ۵۰۴؛ زمخشری، ۱۹۷۹، ص ۵۲۸)؛ بدین معنا که مسلط بر چیزی است (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۱، ص ۴۹۷). «قیام» به معنای ایستادن است و معمولاً بین ایستادن و مسلط شدن بر کار ملازمه وجود دارد (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۵۰۴)؛ زیرا هنگامی که انسان می‌خواهد کاری را انجام دهد، برمی‌خیزد. خداوند همه موجودات جهان را آفریده و تدبیر، نگهداری، تربیت و پرورش آن‌ها را به عهده گرفته است و به‌طور مستمر و بدون هیچ‌گونه وقفه قیام به این امور دارد. خداوند قیوم و قائم به ذات است و دیگران قائم به او و محتاج به او هستند (مکارم‌شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۲، ص ۲۶۴). در آیه فوق، حرف جر «لام» در «له» نشان‌دهنده مالکیت است. اسم موصول «ما» به محتویات آسمان و زمین اشاره دارد و حرف جر «فی» مفهوم کنترل داشتن را به‌جای مکان نشان می‌دهد؛ به این معنا که اشیاء در آسمان و زمین تحت کنترل و تملک خداوند هستند. این منطق بیان می‌کند که وقتی کسی بر چیزی احاطه دارد، تمام جزئیات آن تحت اختیار اوست، مانند دیدن تمام محتویات یک ظرف توسط دارنده آن. بدین ترتیب، بین ایستادن و مالکیت در معنای سلطه بر شیء، ارتباط استعاری برقرار می‌شود که مبنایی کاملاً جسمانی دارد. این رابطه از رهگذر بسط استعاری از فرایند فیزیکی ایستادن به مفهوم تسلط داشتن شکل گرفته است. حاصل این ارتباط استعاری، استعاره‌های «مالکیت / کنترل داشتن خدا بر مخلوقات به مثابه ایستادن بالای سر چیزی و یا کسی است». همان‌طور که ملاحظه می‌کنیم، در این آیات نگاهت از حوزه مبدأ «ایستادن» به حوزه مقصد «مالکیت / کنترل داشتن خداوند بر مخلوقاتش»، از رهگذر نام‌نگاشت [مالکیت به مثابه ایستادن بر بالای مملوک] صورت گرفته است تا از این طریق مفهوم مالکیت خداوند بر مخلوقاتش را تصویرسازی کند؛ بنابراین می‌توان گفت که مالکیت در این استعاره علاوه بر حوزه مفهومی اعضای بدن، با حوزه مبدأ جهت مکانی هم مفهوم‌سازی شده است که بر بنیان تجربه فیزیکی انسان از قرار گرفتن شخص قدرتمند بر بالای چیزی نشأت گرفته است. انسان با تجربه این امر که کسی که دارای قدرت و اقتدار بیشتر است و بر دیگران مسلط است به لحاظ مکانی هم در وضعیتی بالاتر قرار می‌گیرد،

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۹۱

بین مفهوم سلطه بر شیء و جهت بالا که به‌طور ضمنی از صفت «قیوم» دریافت می‌شود، تناظر و ارتباط برقرار می‌کند و از این طریق ادراک حوزه انتزاعی «مالکیت» بر اساس ادراک حوزه ملموس «جهت بالا» میسر شده است. بر مبنای این تحلیل شناختی، استعاره‌های مفهومی «خدا، مالک است»، «مالک، بالا است»، «مخلوقات، مملوک هستند»، «قدرتمند، بالا است»، «ضعیف، پایین است»، «مالک، بالا است»، «مملوک، پایین است»، مفهوم مالکیت خداوند بر مخلوقات را در قالب رابطه انسان با اشیاء مفهوم‌سازی می‌کند. همان‌طور که انسان در حالت ایستاده بر اشیاء پیرامون خود مسلط است، خداوند هم بر همه مخلوقاتش مسلط است و احاطه دارد.

۴-۱-۴. تجربه بدنی دهان / خوردن و ارتباط آن با شکل‌گیری مفهوم مالکیت

بر اموال مردم

تجربه فیزیولوژیکی مصرف غذا توسط انسان، یکی از تجربه‌های اولیه و اساسی اوست که می‌تواند به‌عنوان بنیانی برای مفهوم مالکیت بر اموال دیگران و تملک آن‌ها باشد. در قرآن تصرفات انسان، با استفاده از مفهومی استعاری مرتبط با فعل «خوردن» توصیف می‌شود. آیات متعددی در قرآن کریم به این موضوع اشاره دارند، از جمله: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ...﴾ (بقره / ۱۸۸)؛ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ...﴾ (نساء / ۲۹)؛ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا...﴾ (نساء / ۱۰)؛ ﴿... وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ...﴾ (نساء / ۱۶۱)؛ ﴿... لِيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ...﴾ (توبه / ۳۴).

فعل «أكل» در زبان‌های سامی، از جمله زبان عربی، به معنای «خوردن» (to eat) است.

این واژه به‌صورت نوشتاری **أَكَلَ** با تلفظ (akal)، شناخته می‌شود (ر. ک: مشکور، ۱۳۵۷، ج ۱، ص ۲۹). معنای فیزیولوژیکی این فعل، شامل جویدن و فروبردن مواد غذایی از طریق گلو و بلعیدن آن می‌شود (گندمکار، ۱۳۹۵، ص ۱۶۱). در قرآن کریم، معنای فیزیولوژیکی آن مقصود اصلی نیست، بلکه هرگونه تصرفی را که با تسلط و مالکیت همراه باشد، شامل می‌شود (ر. ک: مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۳، ص ۳۵۵؛ داورپناه، ۱۳۷۵،

ج ۳، ص ۳۶۹؛ طالقانی، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۷۵). مفهوم «اموال» به معنای هر چیزی است که مورد رغبت انسان‌ها قرار می‌گیرد و آن‌ها خواهان مالکیت آن هستند. این کلمه از مصدر «میل» گرفته شده است، زیرا مال چیزی است که دل انسان به سوی آن تمایل دارد.

تحلیل شناختی: تصرف انسان در مالکیت، با استفاده از استعاره‌ای مرتبط با فعل «خوردن» توصیف می‌شود. عبارات زبانی استعاری مورد بحث، بسط معنایی فعل «فروبردن» مواد غذایی از طریق دهان و گلو» به حوزه‌ای انتزاعی در قالب «مصرف کردن و تصرف کردن» را نشان می‌دهد. در اینجا، دهان به عنوان عضوی از بدن، به صورت استعاری برای انتقال این مفهوم به کار گرفته شده است. از این منظر، «خوردن اموال» به طور استعاری با تصرف و استفاده نادرست از اموال دیگران مرتبط می‌شود. این ارتباط، منجر به شکل‌گیری استعاره مفهومی «مالکیت انسان بر اموال دیگران به مثابه رابطه انسان با غذا» می‌شود. در این استعاره «اموال» به عنوان «غذا» مفهوم‌سازی شده که می‌توان آن را مصرف کرد و «تصرف در اموال» با عمل فیزیکی «خوردن» درک شده است. در این ارتباط استعاری، سه عنصر اصلی است: کنشگر (انسان خورنده)، کنش‌پذیر (اموال خورده شده) و کنش (عمل خوردن)، حضور دارد که در آن نقش‌های معنایی کنشگر و کنش‌پذیر از اهمیت بالایی برخوردارند. در رابطه‌ای یک‌طرفه، کنشگر، کنش‌پذیر را می‌خورد. کنش‌پذیر در اثر فرایند خوردن که شامل تماس با اجزای گوارش است، نابود یا دگرگون می‌شود، اما کنشگر از این فرایند لذت و بهره می‌برد. این فرایند از طریق فرایند فروبردن مواد غذایی از طریق دهان و گلو صورت می‌گیرد. معنای خوردن در این استعاره، به مفهوم بهره‌وری به کاررفته است و استعاره‌های مفهومی متعددی بر این اساس شکل می‌گیرند، از جمله: مالکیت بر اموال دیگران، خوردن غذای آنان است، اموال، غذا است، مصرف‌کننده مال، خورنده غذا است، اموال مصرف‌شده، غذای خورده شده است، میل به تصرف در مال، میل به غذا است، بهره‌وری از مال، پیامد و تأثیرات مثبت خوردن غذا است و اتلاف و از بین بردن مال، پیامد و تأثیر منفی خوردن غذا است؛ بنابراین، تحلیل شناختی این مفهوم نشان می‌دهد که تجربه زیستی مصرف غذا توسط انسان، به عنوان یکی از

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۹۳

تجربه‌های اولیه و اساسی او، می‌تواند به‌عنوان پایه‌ای برای شکل‌گیری مفهوم مالکیت بر اموال دیگران و تملک آن‌ها در نظر گرفته شود که در آن کنش خوردن، مصداق‌اعلای بهره‌بردن است. عبارت زبانی خودکار شده «چقدر مال مردم را خوردی» نیز در اینجا مفهوم بهره‌وری و مصرف کردن در حوزه مفهومی مالکیت بر مبنای کنش خوردن را برجسته می‌کند.

۴-۱-۱-۴. تجربه حسی چشایی و ارتباط آن با شکل‌گیری مفهوم مالکیت انسان بر اعمالش

مالکیت انسان بر اعمال (صالح/ناصالح) به‌مثابه رابطه انسان با غذا در قرآن کریم، از تجربه چشیدن برای مفهوم‌سازی مالکیت انسان بر اعمال صالح و ناصالحش استفاده شده است. آیه‌ای در این زمینه می‌فرماید: «... هَذَا مَا كَنْزْتُمْ لَآنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ» (توبه / ۳۵)؛ «اکنون بچشید آنچه را برای خود اندوخته بودید». «کنز» به معنای ثروت و مال فراوانی است که در جایی (ظرفی) نگهداری و حفظ می‌شود (فراهیدی، ۱۴۰۹، ج ۵، ص ۳۲۲؛ راغب، ۱۳۷۴، ج ۴، ص ۸۶؛ ابن‌منظور، ۱۴۱۴، ج ۵، ص ۴۰۱). مقصود از اموالی که برای انسان اندوخته می‌شود، عمل زراندوزی و نپرداختن حق خداوند (زکات) از آن‌هاست (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۵، ص ۴۱). این آیه در واقع بر این حقیقت تأکید می‌کند که اعمال انسان‌ها از بین نمی‌روند و همچنان باقی می‌مانند و همان‌ها هستند که در جهان دیگر در برابر انسان مجسم می‌شوند و موجب سرور و شادی یا رنج و عذاب او خواهند شد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۷، ص ۴۰۱-۴۰۲). در این آیه، از حوزه مبدأ «چشیدن» برای مفهوم‌سازی حوزه مقصد «مالکیت بر نتایج اعمال» استفاده شده است. فرد آنچه در دنیا اندوخته، در آخرت به‌عنوان نتایج اعمال خود دریافت می‌کند و آن‌ها را «می‌چشد» (تجربه می‌کند). در اینجا «چشیدن» به‌عنوان استعاره‌ای برای تجربه پیامدهای اعمال فرد در آخرت آمده است. مزه به‌عنوان چیزی درک شده که فرد آن را حس می‌کند، همان‌طور که انسان مزه غذا را می‌چشد، فرد نتایج اعمال خود را «می‌چشد» و با

پیامدهای آن مواجه می‌شود. آیاتی دیگر مانند: ﴿وَمَنْ يَفْتَنُ مَنَّكَ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلُ صَالِحًا نُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا﴾ (احزاب/۳۱)؛ ﴿وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا﴾ (فتح/۱۳)؛ ﴿... وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا﴾ (احزاب/۸)؛ ﴿إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَ وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا﴾ (انسان/۴)؛ ﴿وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا﴾ (مزل/۱۳)، به تنوع غذاهای تدارک دیده شده برای کافران و مؤمنان اشاره دارد. تعبیر به «اعتدنا» (آماده کرده‌ایم) تأکیدی است بر مسأله حتمی بودن مجازات و پاداش این گروه از افراد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۲۵، ص ۳۳۸؛ همو، ج ۱۷، ص ۲۸۵). بر اساس داده‌های زبانی فوق، می‌توان استعاره‌های مفهومی زیر را استخراج کرد: مالکیت انسان بر اعمالش به مثابه خوردن، اعمال انسان به مثابه غذای خورده شده، دارنده اعمال به مثابه خورنده، اعمال صالح به مثابه غذای سودمند، اعمال ناصالح به مثابه غذای ناسالم، عذاب الهی به مثابه پیامد خوردن غذای ناسالم، پاداش الهی به مثابه پیامد خوردن غذای سالم و تعامل و ارتباط بین انسان/مالک و اعمالش/اشیاء مملوک به مثابه رابطه انسان با غذا. این استعاره‌ها نشان می‌دهند که در قرآن کریم، از تجارب حسی و ملموس مانند چشیدن برای تفهیم مفاهیم انتزاعی مانند مالکیت بر اعمال استفاده شده است.

نتیجه‌گیری

این مقاله به بررسی مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن با استفاده از نظریه شناخت بدنمند پرداخته و نشان داده است که زبان قرآن از اعضای بدن انسان و تجربیات مرتبط با آن‌ها برای مفهوم‌سازی مفاهیم انتزاعی استفاده می‌کند. آن دسته از تجربیات بدنی که در مفهوم‌سازی مالکیت در قرآن نقش دارند در چهار طبقه ذیل بررسی شده‌اند:

الف) تجربه بدنی «سر»: در قرآن، سر، مجازاً از کل بدن و همچنین به‌عنوان عضوی که قدرت و کنترل را نشان می‌دهد، استفاده می‌شود. این امر مبنای استعاره مالکیت بر اصل سرمایه به مثابه مالکیت بر سر را تشکیل می‌دهد که بر پایه رابطه جز/کل است و نشان می‌دهد که زیربنای بسیاری از استعاره‌های مفهومی مرتبط با مالکیت را مجاز مفهومی (جز/کل، معلول به جای علت) تشکیل می‌دهد.

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۹۵

ب) تجربه بدنی «دست»: دست در قرآن به‌عنوان ابزاری برای گرفتن و تسلط بر اشیاء استفاده می‌شود. این امر مبنای استعاره‌های مالکیت خدا بر مخلوقات به‌مثابه گرفتن چیزی در دست و مالکیت حقوقی به‌مثابه گرفتن چیزی در دست را تشکیل می‌دهد.

ج) تجربه «ساختن اشیاء با دست»: ساختن اشیاء نمونه‌ای از علیت مستقیم است که در آن انسان‌ها اشیاء را با دستکاری مستقیم تغییر می‌دهند. این امر مبنای استعاره مالکیت خدا بر مخلوقات به‌مثابه ساختن اشیاء را تشکیل می‌دهد.

د) تجربه بدنی «دهان و عمل خوردن»: در قرآن، از خوردن به‌عنوان مبدأ استعاری برای مالکیت بر اموال دیگران استفاده می‌شود. این استعاره بر اساس نیاز اساسی انسان به غذا و تجربه لذت‌بخش خوردن بنا شده است. تجربه بدنی خوردن، شامل کنشگر (انسان خورنده)، کنش‌پذیر (اموال خورده شده) و کنش (عمل خوردن) می‌شود. در این فرایند، انسان مال خود یا دیگران را می‌خورد و از آن لذت و منفعت می‌برد. این فرایند از طریق اندام‌واژه «دهان» و فروبردن مواد غذایی از راه دهان و گلو صورت می‌پذیرد. بنابراین، دهان به‌عنوان عضوی از بدن می‌تواند مبدأ استعاری در ساخت مفهوم مالکیت بر اموال دیگری قرار داده شود. در این بخش از مقاله، علاوه بر تجربه بدنی خوردن، به تجربه حسی چشایی نیز اشاره شد و از تجربه حسی چشایی برای مفهوم‌سازی مالکیت انسان بر اعمال صالح و ناصالحش استفاده شده است. در این استعاره، اعمال انسان به‌مثابه غذا و عذاب/ پاداش الهی به‌مثابه طعم غذا در نظر گرفته شده‌اند. استعاره‌های مبتنی بر این تجربیات بدنی به درک عمیق‌تری از مفهوم انتزاعی مالکیت کمک می‌کنند. بدین سبب نظریه شناخت بدنمند می‌تواند ابزاری مفید برای تشکیل و تحلیل مفاهیم انتزاعی در زبان قرآن باشد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Zahra Movazebi

Ebrahim Ebrahimi

Shirin Pourebrahim

<https://orcid.org/0009-0000-5435-411X>

<https://orcid.org/0000-0001-8663-7114>

<https://orcid.org/0000-0001-8416-5168>

منابع

قرآن کریم

ابن فارس، احمد (۱۴۰۴ ه. ق)، معجم مقاییس اللغة، محقق / مصحح: هارون، عبدالسلام محمد، چاپ: اول، قم، مکتب الاعلام الاسلامی.

ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴ ق)، لسان العرب، چاپ: سوم، بیروت، الناشر: دار صادر. افراشی، آزیتا (۱۳۹۵ ش)، مبانی معناشناسی شناختی، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

افراشی، آزیتا (۱۳۹۷ ش)، استعاره و شناخت، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. پاکتچی، احمد، افراشی، آزیتا (۱۳۹۹)، رویکرد معناشناختی در مطالعات قرآنی، چاپ: اول، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

پور ابراهیم، شیرین (۱۳۹۲)، چند معنایی واژه «ید» در متون دینی در پرتو نظریه استعاره شناختی، مجله کاوشی در پژوهش های زبان شناختی قرآن کریم، سال دوم، شماره اول.

جانسون، مارک (۱۴۰۰)، بدن در ذهن: مبنای جسمانی معنا، تخیل و استدلال، ترجمه جهانشاه میرزاییگی، چاپ پنجم، تهران، انتشارات آگاه.

جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۵)، تفسیر تسنیم (ج ۱)، تنظیم علی اسلامی، چاپ: پنجم، قم، مرکز نشر اسراء.

داورپناه، ابوالفضل، (۱۳۷۵)، انوارالعرفان فی التفسیرالقرآن، ج ۳، تهران، ایران، کتابخانه صدر. راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۳۷۴ ه. ش)، ترجمه مفردات الفاظ قرآن، چاپ: دوم، تهران، انتشارات مرتضوی.

..... (۱۴۱۲)، مفردات ألفاظ القرآن، چاپ: اول، بیروت، دار القلم.

راسخ مهند، محمد (۱۳۹۴ ش)، درآمدی بر زبان شناسی شناختی: نظریه ها و مفاهیم، تهران، نشر سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت).

زمخشری، محمود بن عمر (۱۴۰۷ ه. ق)، الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل و عیون الأقاویل فی وجوه التأویل، مصحح: حسین احمد، مصطفی، لبنان - بیروت، چاپ: ۳، انتشارات دار الکتاب العربی.

..... (۱۹۷۹)، أساس البلاغة، چاپ: اول، بیروت: دار صادر.

- ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۹۷
- طباطبایی، محمدحسین (۱۳۷۴ ش)، ترجمه تفسیر المیزان، چاپ: پنجم، ایران، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی.
- طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۷۵ ش)، ترجمه تفسیر جوامع الجامع، چاپ: اول، ایران، مشهد مقدس، آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی.
- ..... (۱۳۷۲ ش)، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، مصحح: یزدی طباطبایی، فضل‌الله، رسولی، هاشم، چاپ: سوم، ایران، تهران، ناشر: ناصر خسرو.
- ..... (۱۴۱۲)، تفسیر جوامع الجامع، مصحح: گرجی، ابوالقاسم، چاپ: ۱، ایران-قم، حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت.
- فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۴۰۹)، العین، چاپ: دوم، قم، ناشر: نشر هجرت.
- قائم‌نیا، علیرضا (۱۳۹۹ ش)، استعاره‌های مفهومی و فضا‌های قرآنی، تهران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- ..... (۱۳۹۰)، معناشناسی شناختی قرآن، تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- گندمکار، راحله (۱۳۹۵)، بررسی چندمعنایی فعل خوردن، فصلنامه علمی پژوهشی زبان‌پژوهی دانشگاه الزهراء، سال هشتم، شماره ۱۹.
- لیکاف، جورج و جانسون، مارک (۱۹۸۰)، استعاره‌هایی که با آن زندگی می‌کنیم، ترجمه هاجر آقا ابراهیمی (۱۳۹۷)، چاپ: سوم، تهران، انتشارات نشر علم.
- لیکاف، جورج (۱۹۹۲)، نظریه معاصر استعاره، ترجمه فرزانه سجودی، مجموعه مقالات استعاره مبنای تفکر و ابزار زیبایی‌آفرینی، گروه مترجمان، به کوشش فرهاد ساسانی (۱۳۹۰ ش)، تهران، نشر: سوره مهر.
- مشکور، محمدجواد (۱۳۵۷)، فرهنگ تطبیقی عربی با زبان‌های سامی و ایرانی ج ۱، تهران، انتشارات بنیاد فرهنگ ایران.
- مصطفوی، حسن (۱۴۳۰ ه.ق)، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، چاپ: سوم، بیروت - قاهره - لندن، دارالکتب العلمیه - مرکز نشر آثار علامه مصطفوی.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۱)، تفسیر نمونه، چاپ: ۱۰، تهران، دارالکتب الإسلامیه.
- نغزگوی کهن، مهرداد، ملکی، ساسان (۱۳۹۸)، طرح‌واره‌های مالکیت در زبان فارسی، نشریه

پژوهش‌های زبان‌شناسی، سال یازدهم، ش: اول.

هادوی‌نیا، علی‌اصغر (۱۳۹۲)، تفسیر آیه‌های ربا باتکیه بر رویکرد شناختی، فصلنامه علمی پژوهشی

اقتصاد اسلامی، سال سیزدهم، شماره ۵۲. صص ۱۱۳-۱۳۹.

References

Holy Quran

Ibn Fāris, Aḥmad (1404). *Mu'jam Maqāyīs al-Lughah*. Edited by 'Abdul Salām Muhammad Hārūn. First Edition. Qom: Islamic Media Office.

Ibn Manzūr, Muḥammad ibn Mukarram. (1414). *Lisān al-'Arab*. Third Edition. Beirut: Dar al-Sader.

Afrashi, Azita. (1395). *Foundations of Cognitive Semantics*. Tehran: Research Institute for Humanities and Cultural Studies.

Afrashi, Azita. (1397). *Metaphor and Cognition*. Tehran: Research Institute for Humanities and Cultural Studies.

Pakatchi, Ahmad; Afrashi, Azita. (1399). *A Semantic Approach in Quranic Studies*. First Edition. Tehran: Research Institute for Humanities and Cultural Studies.

Pour Ibrahim, Shirin. (1392). The Polysemy of the Word "Hand" in Religious Texts in Light of Cognitive Metaphor Theory. *Journal of Exploration in Linguistic Research on the Holy Quran*. 2 (1).

Johnson, Mark. (1400). *The Body in the Mind: The Physical Basis of Meaning, Imagination, and Reasoning*. Translated by Jahanshah Mirzabigi. Fifth edition. Tehran: Agah Publishing.

Javadi Amoli, Abdullah. (1385). *Tafsir Tasnim* (Volume 1). Edited by Ali Islami. Fifth edition. Qom: Isra Publishing Center.

Davarpanah, Abolfazl. (1375). *Anwār al-'Irfān fī Tafsīr al-Qurān*. Volume 3. Tehran: Sadr Library.

Rāghib Iṣfahānī, Ḥusayn ibn Muḥammad (1374). *Translation of the Vocabulary of the Quran*. Second edition. Tehran: Mortazavi Publishing.

.....(1412). *Mufradāt Alfāz al-Quran*. First edition. Beirut: Dar al-Qalam.

Rasekh Mohand, Muhammad. (1394). *Introduction to Cognitive Linguistics: Theories and Concepts*. Tehran: Publications of the Organization for Study and Compilation of Humanities Books (Samt).

Zamakhsharī, Maḥmūd ibn 'Umar. (1407). *Al-Kashshāf 'an Ḥaqā'iq Ghawāmiḍ al-Tanzīl wa 'Uyūn al-Aqāwīl fī Wuhūh al-Ta'wīl*. Edited by Ḥusayn Aḥmad Muṣṭafā. Lebanon – Beirut: Dar al-Kitab al-Arabi Publishing.

..... (1979). *Asās al-Balāgha*. First edition. Beirut: Dar Sader.

- Ṭabāṭabā'ī, Muḥammad Ḥusayn. (1374). *Translation of Tafsir al-Mīzān*. Fifth edition. Qom: Society of Teachers of the Qom Seminary, Office of Islamic Publications.
- Ṭabrisī, Faḍl ibn Ḥasan. (1375). *Translation of Tafsir Jawāmi' al-Jāmi'*. First edition. Mashhad: Astan Quds Razavi, Foundation for Islamic Research.
- ..... (1372). *Majma' al-Bayān fī Tafsīr al-Quran*. Edited by Fazlullah Yazdi Tabatabai and Hashem Rouzih. Third edition. Tehran: Nasir Khosrow.
- ..... (1412). *Tafsir Jawāmi' al-Jāmi'*. Edited by Abul Qasim Gorji. First edition. Qom: Qom Seminary, Center for Management.
- Farāhīdī, Khalīl ibn Aḥmad. (1409). *Al-'Iyn*. Second edition. Qom: Hijrat Publishing.
- Qaiminia, Alireza (1399). *Conceptual Metaphors and Quranic Spaces*. Tehran: Publications of the Research Institute for Culture and Thought of Islam.
- ..... (1390). *Cognitive Semantics of the Quran*. Tehran: Publications of the Research Institute for Culture and Thought of Islam.
- Gandomkar, Raheleh. (1395). "A Study of the Polysemy of the Verb 'To Eat'." *Scientific-Research Journal of Linguistic Studies*. Alzahra University. 8(19).
- Lakoff, George and Johnson, Mark. (1980). *"Metaphors We Live By."* translated by Hajar Aqa Ebrahimi. (1397). Third edition. Tehran: Elm Publishing.
- Lakoff, George. (1992). *"Contemporary Theory of Metaphor."* translated by Farzan Sojoodi, in the collection of articles "Metaphor as the Basis of Thought and a Tool for Aesthetic Creation." translated by Farhad Sasanī. (1390). Tehran: Sooreh Mehr Publishing.
- Mashkoo, Mohammad Javad. (1357). *"Comparative Dictionary of Arabic with Semitic and Iranian Languages."* Volume 1. Tehran, Foundation for Iranian Culture Publishing.
- Muṣṭafawī, Ḥasan. (1430). *"al-Taḥqīq fī Kalimāt al-Quran al-Karīm."* Third edition. Beirut - Cairo – London: Dar al-Kutub al-Ilmiya - Center for Publishing the Works of Allameh Mostafavi.
- Makarem Shirazi, Naser. (1371). *"Tafsir Namoonah."* Tenth edition. Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyah.
- Naghzguay Kohan, Mehrdad, Maleki, Sasan. (1398). "Schemas of Ownership in the Persian Language." *Linguistic Research Journal*. 11(1).
- Hadawi Nia, Ali Asghar. (1392). "Interpretation of Usury Verses Based on a Cognitive Approach." *Scientific-Research Journal of Islamic*

- Economy*. 13(52), 113-139.
- Heine, B. U. Claudi & F. Hünemeyer (1991). *Gramaticalization, A Conceptual Framework*. Chicago: Chicago University Press.
- Johnson, M. (1987). *The Body In Mind: The Bodily Basis Of Meaning, Imagination, And Reason*. The University Of Chicago Press.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Lakoff, G. & Johnson, M (1980), *Metaphors We Live By*. Chicago: Chicagouniversity Press.
- Shapiro, L. (2011). *Embodied Cognition (New Problems of Philosophy)*. Routledge.
- ..... (2014). *The Routledge Handbook of Embodied Cognition*. Routledge.
- Sweetser, E. (2002). *From etymology to pragmatics: metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge University Press.

استناد به این مقاله: مواظبی، زهرا، ابراهیمی، ابراهیم، پور ابراهیم، شیرین. (۱۴۰۳). ارزیابی فرضیه شناخت بدنامد

در شکل گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن، فصلنامه علمی پژوهشنامه معارف قرآنی، ۱۵(۵۷)، ۶۹-۱۰۰. DOI:

10.22054/RJQK.2024.78088.2938

Quranic Knowledge Research is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.